ԱԲԵԼ ԱՂԱՆԲԵԿՅԱՆ. ՂԱՐԱԲԱՂՅԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄՈՍԿՈՎՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԸ...

Հարգելի ընթերցողներ, ինչպես հիշում եք, վերջերս Երեւանում էր գտնվում մեր հայրենակից, նշանավոր տնտեսագետ Աբել Աղանբեկյանը: Մեր թղթակցին հաջողվեց հանդիպել նրա հետ եւ զրուցել մի շարք հարցերի շուրջ: Այս եւ առաջիկա երկու համարներում հաջորդաբար ձեզ կներկայացնենք զրույցի սղագրությունը:

Աբել Աղանբեկյանը հանրաճանաչ անձնավորություն է: Նրան գորբաչովյան «Պերեստրոյկայի» գաղափարախոսության տնտեսական վերափոխումների «ճարտարապետ» են անվանում: Ակադեմիկոս Աղանբեկյանը տնտեսագիտական ծանրակշիռ աշխատությունների հեղինակ է, Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությանն առընթեր ժողովրդական տնտեսության ակադեմիայի ռեկտորը: Ծագումով ախալցխացի է: Նա Ղարաբաղյան շարժման առաջին ալիքի մոսկովյան ամենաջերմ պաշտպաններից էր: Նախ.

1. Աբել Աղանբեկյանն՝ ինչպես որ կա...

Նրա մանկությունն իր հեքիաթային ծննդավայրում է անցել: Սովորել է քաղաքի հանրահայտ Կարապետյան դպրոցում, որ Թիֆլիսի Ներսիսյանից հետո, բոլոր առումներով, երկրորդն է Կովկասում: Այս կրթարանի պատերի ներսում նախնական կրթություն են ստացել 15 ակադեմիկոս: Ուսումը շարունակել է Թիֆլիսում, ավելի ուշ՝ Մոսկվայում: Նախնիները պատմական Մեծ Հայքից են: 1829-ին Էրզրումից գաղթել են Բերդաքաղաք (Ախալցխա), որտեղ եւ 1932-ին ծնվել է Գոհարինե մայրիկի առաջնեկը՝ Աբելը: Նրան մեծացրել ու դաստիարակել են տատն ու պապը՝ Թագուհի եւ Գեւորգ Աղանբեկյանները:

-Սիրելի Աբել, նախ՝ Ձեր հայկական արմատների մասին:

Մայրս՝ Գոհարինեն, իրենց մեծ գերդաստանի 11 զավակներից ամենափոքրն էր: Նրանց ընտանեկան պատմությունը բավականին ողբերգական է, բայց՝ տիպական մեր ազգի համար. երեխաներից շատերը հիվանդացել եւ մահացել են, չորսը զոհվել են քաղաքացիական պատերազմում, մյուսները՝ Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին: Երբ Ախալցխայից տեղափոխվեցինք Թիֆլիս, մայրս ծխախոտի գործարանում էր աշխատում, տեղի բանֆակն էր ավարտել: Աշխատավայրում հայտնի էր ուսումնատենչությամբ, աչքի էր ընկնում աշխատասիրությամբ, բանիմացությամբ եւ բարեխղճությամբ: Գործարանի ղեկավարությունը Մոսկվա գործուղեց՝ օտար լեզուների ինստիտուտում սովորելու: Երկրորդ կուրսում ամուսնացավ ազգությամբ հունգարացի, «Նեսաբաղդա» թերթի գլխավոր խմբագիր, Հունգարիայի կոմկուսի կենտկոմի անդամ Գյոզա Գոլդի հետ:

Հարգելի Աբել, Դուք Ախալցխայում եք ծնվել, ապրել Թիֆլիսում՝ հայկական գերդաստանում: Ձեր ազգանունը հայկական է, ծննդավայրում հայտնի եք Աղանբեկով, իսկ հայրանու՞նը:

Ես արդեն պատմեցի իմ հայկական արմատների մասին: Բանն այն է, որ մայրիկիս առաջին ամուսինը հունգարացի է եղել: Գյոզա Գոլդը մասնագիտությամբ ժուռնալիստ էր, Առաջին աշխարհամարտի ժամանակ գերի էր ընկել Ռուսաստանում, դարձել ինտերնացիոնալիստ: Լինելով թերթի գլխավոր խմբագիր, երկար ժամանակ բացակայել է միությունից, մեկնել է Հունգարիա, շարունակել աշխատանքը մամուլում: Նրա բացակայության ժամանակ մայրս ամուսնացել է հայ երիտասարդի հետ, որը իմ իսկական հայրն է: Տեղեկանալով այդ մասին, հունգարացին բաժանվել է մորից: Սակայն... իմ ծննդյան վկայականում Գոլդը հիշատակված է որպես իմ հայրը: Հիմա դժվար է ասել. դա վաղանցու՞կ սեր է եղել, թե՞...

- Այդ ամենի մասին Ձեզ ո՞վ է այդպես մանրամասն պատմել:

Այս տեղեկություններն առաջին անգամ ինձ հայտնել են միութենական պետական անվտանգության կոմիտեում (ՊԱԿ):

- Առի՞թը:

ՊԱԿ-ում ինձ մանրակրկիտ ստուգում էին, երբ աշխատում էի Աշխատանքի պետական կոմիտեում: Մինչ այդ ես Գյոզին իմ սեփականին հայրն էի համարում: Ի դեպ, ես նրան հիմա լավ չեմ հիշում: Գիտեմ, որ 1937-ին նրան գնդակահարեցին որպես «ժողովրդի թշնամի»: Հետո հալածանքներ սկսվեցին մորս ու իմ նկատմամբ: Ինձ երկար ժամանակ կոմերիտմիության մեջ չէին ընդունում: Այդ նույն պատճառով ինստիտուտ չընդունեցին: Ասեմ նաեւ, որ Գյոզա Գոլդն արժանավոր մարդ էր, Բուդապեշտում նրա անունով փողոց կա, ուսումնարան եւ քաղամաս:

-Ի՞նչ հանգամանքներում, ե՞րբ եւ ինչու՞ տեղափոխվեցիք Մոսկվա:

Մեծ հայրենականի նախօրեին մայրս ինձ Թիֆլիսից տեղափոխեց Մոսկվա՝ իր հարկի տակ, որտեղ շարունակեցի ուսումս: Հազիվ էի կրթարանի հաջորդ դասարան փոխադրվել, երբ պայթեց Երկրորդ աշխարհամարտը: Պատերազմի բոթից բառացիորեն ժամեր հետո կորցրի մորս, հետո՝ ինձ վտարեցին Մոսկվայից: Մինչեւ հայրենականի վերջը Գոհարինեին գտնելու իմ փորձերն ապարդյուն անցան: Ալմա-Աթայում, ուր էվակուացված էի, հիվանդացա որովայնային տիֆով: Հիվանդանոցից հետո ընկա մանկատուն: Միայն պատերազմի ավարտից հետո մայրս գտավ ինձ:

- Իսկ ինչպե՞ս ընթացավ Ձեր հետագա կյանքը:

Շատ բնականոն հունով: 1950-ին, ուշացումով, ընդունվեցի Մոսկվայի պետական տնտեսագիտական ինստիտուտը, քսանչորս տարեկանում ավարտեցի: Իմ առաջին աշխատավայրն եղել է Աշխատանքի եւ աշխատավարձի պետական կոմիտեն, որտեղ պաշտոնավարել եմ մինչեւ 1961-ի վերջը: Այնուհետեւ գործուղվել եմ արդյունաբերական արտադրության կազմակերպման Սիբիրի բաժանմունք: 1985-ին, երկրի «վերակառուցման» հորինվածքի հեղինակ Միխայիլ Գորբաչովն ինձ հրավիրեց Մոսկվա եւ աշխատանքի նշանակեց նախկին Միության գիտությունների ակադեմիայում՝ որպես արտադրական ուժերի ուսումնասիրման հանձնաժողովի նախագահ: Շուտով ընտրվեցի Ազգային Ակադեմիայի տնտեսագիտության բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար եւ նախագահության անդամ: Ութսունականների վերջերին փոխադրվեցի ԽՍՀՄ տնտեսագիտության ակադեմիա: Մինչեւ հիմա նրա ռեկտորն եմ:

- Հարգարժան համաքաղաքացի, Դուք հայերեն խոսու՞մ եք:

Ես հայերեն խոսում եմ Ախալցխայի բարբառով: Չէ՞ որ մանկությունս այդ քաղաքում է անցել: Անկեղծ ասած, դրանից հետո հայերեն սովորելու, մայրենին ուսումնասիրելու ջանքեր չեմ գործադրել, պայմաններ եւ հնարավորություններ էլ չկային: Մոսկվայում մայրիկիս հետ քիչ էի հանդիպում, հետո 5 տարի իրար կորցրել էինք: Հետպատերազմյան շրջանում մայրս արդեն երկրորդ անգամ ամուսնացավ մի ռուս բարձրաստիճան պաշտոնյայի՝ գեներալ Իվան Կուզմիչ Լուզկովի հետ: Կինս ռուս է: Իմ մեջ բազմիցս ցանկություն է առաջացել ուսումնասիրել մայրենին, սակայն դրա համար, այսպես ասած, «պարարտ հող» չի եղել: Հայաստանում չեմ ապրել, առաջին անգամ Հայաստանում 1964-ին եմ եղել: Վերջին անգամ՝ 1988-ին: Հավաքագրելով տեղի գիտական միտքը, փորձեցի ծայրահեղ իրավիճակում հայտնված հանրապետության հեռանկարային զարգացման կարեւորագույն ուղիները գտնել: Ընտրված ծրագրերը վերաբերում էին հանքարդյունաբերության, զբոսաշրջության եւ առողջապահության բնագավառներին: Սակայն... թոհուբոհի մեջ, թե զուտ չինովնիկական վերաբերմունքի հետեւանքով, անտեսվեցին: Գոյատեւման ժամանակներ էին, բացի այդ, հայ մասնագետները դրանցով զբաղվելու ժամանակ չունեին: Ես պատրաստ եմ իմ գիտելիքները ծառայեցնել հանուն այս հողի վրա կեցության բարելավման, աշխատանքի արդյունավետության համար: Օգտվելով առիթից ասեմ, որ Մոսկվայում գործակցում եմ հայկական համայնքի, հայ հասարակական կազմակերպությունների հետ:

- Իսկ Մոսկվայի հասարակական-քաղաքական կյանքին մասնակցու՞մ եք:

Մասնակցում եմ, բայց ոչ ակտիվորեն: Ճիշտն ասած, ընդհանրապես, ձգտում եմ հեռու մնալ քաղաքականությունից:

- Բայց ինչու՞:

Քաղաքականությամբ թող քաղաքագետները զբաղվեն: Նրանք շատ են: Որքան ուզեք... Ես ինձ ամբողջովին ու անմնացորդ գիտությանն եմ նվիրել: Մոռացա ասել, որ արտասահմանյան ուղեւորությունների ժամանակ պատեհ առիթները մշտապես օգտագործում եմ Հայաստանին եւ հայ ժողովրդին օգնելու համար:

- Աբել Գյոզեւիչ, թվում է՝ Ձեր անձին վերաբերող հարցերի շրջանակը գնալով նեղացավ, եթե չասենք՝ սպառվեց:

Ես գրեթե իմ բոլոր «գաղտնիքներն» ասացի: Լրագրողներից հնարավոր չէ ոչինչ պահել:

- Իսկ որպես ճանաչված տնտեսագե՞տ, կաճառի պրեզիդե՞նտ:

Դրանք առանձին, ուրույն հարցեր են: Հաջորդ անգամ:

- Ուրեմն՝ նոր հանդիպման առիթ կլինի՞: Պատրաստվե՞մ:

Անպայման, խնդրեմ:

ԼԵՒՈՆ ԿԱՆՑՅԱՆ